

De schelpencollectie van Het Natuurhistorisch volledig digitaal ontsloten

Frans J.A. Sliker [honorair conservator weekdieren, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; fjas@caiway.net]

Joop Trausel [honorair conservator weekdieren, Natuurhistorisch Museum Rotterdam; jooptrausel@gmail.com]

In september 2007 berichtten wij u over de voortgang van de werkzaamheden aan de schelpencollectie. Op dat moment waren 25.000 monsters digitaal ontsloten en schatten wij het totaal aantal monsters op 45.000 (Sliker & Trausel 2007). Dit artikel schetst de 'eindstand' van de bewerking van deze collectie, waarbij de aantallen fors naar boven moesten worden bijgesteld. Toekomstige schenkingen, waarvan er inmiddels al weer enkele in het vooruitzicht liggen, zullen voortaan apart in Straatgras worden vermeld.

De geschiedenis van de schelpencollectie werd uitgebreid onder de loep genomen in ons eerdere artikel. De laatste twee aanwinsten waarover we u informeerden waren de collecties van wijlen A.J. (Arie) Dogterom en P. (Piet) Schuijf in 2007. We pakken de draad in 2008 weer op. In navolging van Joop Trausel maakte ook Frans Sliker zijn eigen collectie gereed voor opname in de museumcollectie. Dit materiaal, zo'n 75.000 exemplaren verdeeld over ruim 12.000 monsters, werd groep voor groep aan de hoofdcollectie toegevoegd en is inmiddels als permanente bruikleen geregistreerd.

Aanwinsten

In mei 2009 schonk H. (Henk) van Buren uit Hardinxveld zijn collectie mollusken aan het NMR. Het betrof 886 monsters, waaronder zo'n 460 monsters landslakken uit Nederland, Duitsland en Oostenrijk. In september 2009 ontvingen we een fraaie schenking van Museum TwentseWelle, gevolgd door een tweede schenking in januari 2015. Dit museum is ontstaan uit een fusie van drie instellingen: Natuurmuseum Enschede, het Van Deinsen Instituut en Museum Jannink. Een deel van de molluskencollectie van het voormalig Natuurmuseum Enschede vond

hierdoor zijn weg naar Rotterdam. De schenking betrof enkele duizenden monsters, waarvan er ruim 2450 in de collectie zijn opgenomen en digitaal geregistreerd. Met name de collectie kamschelpen (Pectinidae) bood met 472 monsters een interessante uitbreiding van onze hoofdcollectie.

Nieuwenhuis en Post

In oktober 2009 overleed J.G.B. (Jan) Nieuwenhuis, oud-bestuurslid van de voormalige Vereniging NMR, oud-collectiebeheerder en archivaris van ons museum (Post *et al.* 2009). Zijn fraaie collectie mariene mollusken, alsmede een groot deel van zijn omvangrijke malacologische bibliotheek, liet hij na aan het Natuurhistorisch Museum Rotterdam. Zijn recente molluskencollectie bestaat uit 7025 monsters tropisch mariene schelpen, met voor het museum bijzonder mooie aanvullingen in de families Cypraeidae, Marginellidae, Conidae, Muricidae, Volutidae, Buccinidae en Pectinidae. Deze collectie is inmiddels digitaal volledig ontsloten.

De fossielencollectie van Jan, met Eoceen materiaal uit het bekken van Parijs, Mioceen materiaal uit Miste, Dingden, Beerlingen en Maasbree, alsmede Pliocene en Pleistocene materiaal uit de Westerschelde en de Antwerpse havendokken, bestaat naar schatting uit zo'n 4000 monsters. Hiervan werden ca. 1000 monsters geregistreerd en opgenomen in de hoofdcollectie, waaronder een monster van 196 paratypen van *Polinices staringi* uit het Mioceen van Maasbree, beschreven door A.W. Janssen in 1969 (NMR 9930-65750) en 12 paratypes van *Polinices helycinus f. germanica*, eveneens uit het Mioceen van Maasbree en in hetzelfde jaar door Janssen beschreven (NMR 9930-65751). In 2011 beschreven Herrmann & Stossier *Vexillum trilineatum*, een nieuwe soort uit de familie Costel-

lariidae. Uit de collectie Nieuwenhuis werden twee paratypen aangewezen (NMR 9930-54833). In november 2009 schonk J.N.J. (Hans) Post een deel van zijn collectie mariene mollusken aan het NMR. De collectie Post is in de afgelopen jaren voor een deel in de museumcollectie opgenomen. Inmiddels zijn 1062 monsters geregistreerd. Uit de collectie Post werd door Fehse & Grego in 2010 een nieuwe soort beschreven: *Dolichupis tindigei*. Het holotype en vier paratypen bevinden zich in de NMR-collectie (NMR 9930-20207, 20208, 20209, 20218 en 20219). In 2012 beschreef Daniel Geiger van het Santa Barbara Museum of Natural History (VS) een uiterst kleine (1,2 mm) nieuwe soort afkomstig van de Azoren en gevonden door Joop Trausel: *Anatoma janusa*. Het holotype en twee paratypen bevinden zich in de NMR-collectie (NMR 9930-71563 t/m 71565). Een laatste nieuwe soort, *Mirarissoina trauseli*, genoemd naar de tweede auteur van dit artikel, werd in 2014 beschreven door Faber & Sliker. Het holotype en twee paratypen bevinden zich eveneens in de NMR-collectie (NMR 9930-77881, 80379 en 80380). In juni 2010 ontving het NMR een schenking van 966 monsters fossiele mollusken uit Florida van P. (Piet) Hessel, directeur van de Stichting Schepsel Schelp en beheerder van een klein particulier museum in Utrecht. Het materiaal uit Florida is van Pliocene en Pleistocene ouderdom en werd daar door Piet merendeels zelf verzameld. De collectie is inmiddels digitaal ontsloten. In 2012 volgde een kleinere collectie van 600 monsters Pleistocene fossielen uit Hurgada (Egypte). In 2014 schonk J.G.T. (John) de Kubber zijn collectie aan het NMR. Er werden 276 monsters opgenomen in de collectie, waaronder 57 monsters Scaphopoda (stoottanden).

▲ *Hystrivusum locklini*, Verenigde Staten, Florida, Quality Aggregates. NMR 9930-66502. Afmeting 41,5 mm. Plioceen. Verzameld door P. Hessel, ex-collectie Stichting Schepsel Schelp. (Joop Trausel)

▲ *Leporicypraea valentia*, Filipijnen, Bohol. NMR 9930-54604. Afmeting 80 mm. Een van de meer zeldzame soorten uit de collectie van wijlen J.G.B. Nieuwenhuis. (Joop Trausel)

Ook mag de schenking van J.A. (Jan) Buijse niet onvermeld blijven. Jan schonk in de periode 2011-2014 in gedeelten een bijzondere collectie van ruim 2750 monsters Cypraeidae (tijgerslakken),

inclusief een paratype van *Notadusta hungerfordi lovetha* (NMR 9930-81251), een ondersoort die de malacologen Poppe en Tagaro samen met hem beschreven in 2005. Daarna volgde

een collectie van 729 monsters Conidae. Ook beschreef Jan Buijse in 2013 samen met de heren Dekker en Verbinnen twee nieuwe soorten Cassidae (helmschelpen), namelijk *Casmaria kayae* en *Casmaria bevi*. Paratypes van dit materiaal werden opgenomen in de collectie (NMR 9930-71667, 71668, 81387 en 81388). De volledige collectie Cassidae van Buijse (181 monsters) volgde in 2014. In 2013 schonk A.F. (Frans) de Jong een eerste deel van zijn collectie Scaphopoda (stootstanden), in totaal 432 monsters, waaronder een exemplaar (NMR 9930-82954) dat later het paratype van *Dentalium humboldti* werd. Deze soort werd in 2016 mede beschreven door NMR junior-honoraire onderzoeker Jordy van der Beek. Ten slotte schonk de Rotterdamse verzamelaar M. (Rinus) van den Bos in 2016 zijn collectie van 2375 monsters Palearctische mollusca, waaronder veel in diep water gedregde micromollusca, alsmede door hemzelf verzameld materiaal uit Noorwegen. In hetzelfde jaar ontvingen we een schenking van A. (Harry) van Es. Dit laatste materiaal wordt nog bewerkt en gedigitaliseerd, maar inmiddels zijn zo'n 1600 monsters ingeboekt. Harry verzamelde zelf, snorkelend in Australië, Egypte, Florida, Indonesië, Nieuw-Zeeland, Sri Lanka, Thailand, Zanzibar, Zuid-Afrika en de Filipijnen.

Werkzaamheden

Door de verhuizing van het herbarium naar het externe museumdepot in de Robert Fruinstraat, kreeg de afdeling malacologie er in het hoofdgebouw de broodnodige extra collectieruimte bij. In de voormalige herbariumruimte werd in de zomer van 2010 de collectie fossiele mollusken gehuisvest. Deze collectie bestaat uit ruim 12.000 monsters. De bescheiden collectie landslakken van het NMR telt ruim 4100 monsters. In 2015 werd de taxonomische plaatsing van deze collectie in nieuwe stalen ladekasten afgerond. De recente mariene collecties Gastropoda (slakken), Bivalvia (tweekleppigen), Polyplacophora (keverslakken) en Scaphopoda (stootstanden) zijn inmiddels bewerkt en met ruim 82.000 monsters is de 'droge' collectie volledig digitaal ontsloten. Al het in het afgelopen decennium binnengekomen materiaal werd, na controle van de determinatie en registratie in de database, systematisch op de juiste plek ingevoegd. Van alle recente mariene soorten in de collectie hebben we inmiddels minimaal één afbeelding op de collectie-fotopagina's geplaatst

(www.nmr-pics.nl). In 2011 ontstond binnen dit kader een samenwerking tussen de afdeling malacologie van het NMR en WoRMS, waardoor koppelingen tussen fotopagina's en webpagina's konden worden gelegd voor optimale ontsluiting van respectievelijk afbeeldingen en taxonomische data. WoRMS, het World Register of Marine Species, is een samenwerkingsverband tussen o.m. het Muséum National d'Histoire Naturelle in Parijs, het Smithsonian Institution in Washington, The Natural History Museum in London, de Universiteit van Málaga en Het Natuurhistorisch. Het aantal afbeeldingen is ruim 14.000 en onze pagina's worden jaarlijks ongeveer één miljoen keer bekeken en de foto's zo'n twee miljoen keer gedownload. Ook land- en zoetwatermollusken en fossiele soorten zijn inmiddels gefotografeerd en op de fotopagina's bijgevoegd.

Eindstand

Al het recent binnengekomen materiaal is systematisch ingevoegd in de hoofdcollectie. De hoeveelheid werk aan dit collectieonderdeel was niet gering, maar werd eind 2013 afgerond. Met de 'natte' collectie mollusken in het kelderdepot hebben we in 2015 een begin gemaakt. Eind 2016 hadden we de gehele molluskencollectie van het NMR volledig op orde en digitaal voor ongeveer 98% ontsloten. De totale collectieomvang van 45.000 monsters waar we vanuit gingen in 2007 diende te worden bijgesteld naar 85.000. Een eindstand, met 83.464 in de database geregistreerde monsters (12.858 soorten), wordt gegeven in de tabellen. ◀

Literatuur

Buijse J.A., Dekker, H. & Verbinnen, G. 2013 - On the identity of *Casmaria* species (Gastropoda, Cassidae), with descriptions of two new species - Acta Conchyliorum 14: 3-93
 Faber, M.J. & Slieker, F.J.A. 2014 - A new species of *Mirarissoina* from deeper water off Suriname (Gastropoda: Rissoinidae) with notes on western Atlantic-Eastern Pacific cognates and extinction processes - Miscellanea Malacologica 6(5): 65-70
 Fehse, D. & Grego, J. 2010 - Contributions to the knowledge of the Triviidae XV. News on the genus *Dolichupis* Iredale, 1930 (Mollusca: Gastropoda) - Visaya 2(6): 4-20

▲ *Casmaria kayae*, Yokohama Baai, O'ahu, Hawaii. NMR 9930-71667. Paratype 12. Afmeting 43,5 mm. Ex-collectie J.A. Buijse. (Joop Trausel)

▲ *Alcihoë fissurata*, Nieuw-Zeeland, nabij Greymouth, 400m diepte. NMR 9930-85175. Afmeting 185 mm. Ex-collectie A. van Es. (Joop Trausel)

▲ *Granulina atlantidea*, Santa Cruz de Tenerife. NMR 9930-71667. Holotype. Afmeting 1,2 mm. Ex-collectie J. Trausel. (Joop Trausel)

Geiger, D.L. 2012 - Monograph of the little slit shells - Santa Barbara Museum of Natural History Monographs 7: 1-1291
 Herrmann, M. & Stossier, G. 2011 - Four new species of *Vexillum* (*Pusia*) (Gastropoda: Costellariidae) from the Central Indo-Pacific and West Africa - Conchylia 41(3-4): 33-46
 Janssen, A.W. 1969 - Beiträge zur Kenntnis des Miocäns von Dingden und seiner Mollusken-Fauna 2 - Geologica et Palaeontologica 3: 153-193
 Poppe, G.T., Tagaro, S. & Buijse, J. 2005 - A new subspecies of *Cypraea hunger-*

fordi from Aliguay island, the Philippines - Visaya 1(4): 24-29
 Post, H., Vis, R. & Slieker, F.J.A. 2009 - In memoriam Jan Nieuwenhuis (1924-2009) - Straatgras 21(5): 75-78
 Sahlmann, B. & van der Beek, J. 2016 - A new scaphopod, *Dentalium humboldti* n. sp., from the Concepción Methane Seep off Chile (Mollusca: Scaphopoda) - Schriften zur Malakozoologie 29: 41-48
 Slieker, F.J.A. & Trausel, J. 2007 - De schelpencollectie van het NMR: werk in uitvoering - Straatgras 19 (3): 45-49

ex coll. (>100 monsters)	aantal	ex coll. (>100 monsters)	aantal	collectieonderdeel	aantal
J. Trausel	13843	P. Schuijf	602	Eoceen	961
F.J.A. Slieker	12620	A. Slabber	593	Oligoceen	502
J.G.B. Nieuwenhuis	8010	H.P.M.G. Menkhorst	579	Mioceen	3305
A.J. Karels	4569	P.H.F. Bor	551	Plioceen/Pleistoceen	7610
J.A. Buijse	4138	A.F. de Jong	503	Recent (marien)	66967
W.J.H. Onverwagt	4084	J.J. Vermeulen	428	Recent (land)	4119
A.W. Janssen	3423	B.Z. Salomé	397	totaal	83464
J.Ph. Voorwinde	2720	J.A.W. Lucas	388		
Natuurmuseum Enschede	2524	R.E. Hamstra	346	recent/fossiel	aantal
A.J. Dogterom	2504	Rijks Geologische Dienst	301	recent	71086
M. van den Bos	2375	J.G.T. de Kubber	276	fossiel	12378
Stichting Schepsel Schelp	1747	E.F. de Vogel	274	totaal	83464
F.J. Janssen	1736	H.L. Strack	209		
A. van Es (voorlopig)	1607	M.A. Wotton	191	conservering	aantal
N.P.W. Balke	1375	R.O. Cossée	185	droog	82738
G. van Roon	1137	B. van Zanen	185	alcohol 70%	679
J.N.J. Post	1062	B. van der Most	181	droog en alcohol 70%	47
W.F.A. Guilonard	1042	Mej. E. Zellenrath	165	totaal	83464
RUL-RMNH (studenten)	1009	Zeeuws Biologisch Museum	117		
H. van Buren	886	G. Trappe	109	typemateriaal	
Rotterdamse Diergaarde	703	W. Backhuys	101	holotype of paratype	295
		Overig	3669	overig	83169
		totaal	83464	totaal	83464

▲ Karakterisering van de collectie mollusken van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, per medio 2017.

vindplaats (>300 monsters)	aantal	vindplaats (>300 monsters)	aantal	continent	aantal
Nederland	9245	Nieuw-Zeeland	1062	Europa	44044
Frankrijk	7324	Kaapverdië	949	Azië	13443
Spanje (incl. Can. Eilanden)	7270	Taiwan	903	Afrika	7731
Filippijnen	4300	Panama	872	Australië/Oceanië	6960
Australië	3941	Solomon Eilanden	857	Noord-Amerika	4941
België	3631	Turkije	743	Zuid-Amerika	3907
Verenigde Staten	3531	Senegal en Mauritanië	701	Wereldzeeën	2415
Italië	3413	Kroatië	698	Antarctica	23
Portugal (incl. Azoren)	2683	India	677	totaal	83464
Japan	2299	Kenya en Tanzania	654		
Indonesië en Papua N. Guinea	2114	Thailand	618	coördinaten aanwezig	74868
Griekenland	1832	Brazilië	566	coördinaten afwezig	8596
Verenigd Koninkrijk en Ierland	1741	Colombia, Ecuador, Peru, Chili	566	totaal	83464
Noorwegen	1734	Nederlandse Antillen	556		
Malta	1721	Zweden	493		
Atlantische Oceaan, incl. Noordzee	1525	Tunesië	487		
Duitsland	1413	Cyprus	431		
Egypte en Rode Zee	1516	Madagaskar	418		
Zuid-Afrika	1285	Frans Polynesië	319		
Mexico	1185	overige landen (<300 monsters)	7191		
		totaal	83464		

▲ Vindplaatsen van de monsters mollusken in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, per medio 2017.